

L'Institut d'Estudis Catalans programa des de fa uns quants anys un cicle de conferències per commemorar l'atorgament dels premis Nobel. El cicle, organitzat i coordinat per la Secretaria Científica, ha comptat anualment amb la col·laboració molt estimable de les societats filials de Física, de Química, de Biologia, d'Economia i de Literatura per tractar dels científics i creadors guardonats i sobretot per reflexionar sobre el contingut de les seves obres. Així, l'Institut al temps que honora els guardonats, ofereix la informació més apropiada, enriqueix la que ens arriba habitualment de forma més parcial o limitada, aprofundeix en el contingut dels treballs dels premiats, n'avalua el pes en els diversos àmbits específics de la ciència o de la creació, subratlla la relació de les noves troballes premiades amb els seus antecedents històrics, a vegades premiats també en anys anteriors, i la situa en el seu context, tot indicant també els treballs d'altres receradors eminents tan importants i de tanta significació per a la ciència com els premiats. D'aquesta manera l'IEC contribueix a destacar la significació de l'obra premiada per la ciència en general, i potser a especular raonablement sobre les seves conseqüències per al futur del desenvolupament científic, cultural i de tot ordre.

Després de cent anys de la seva existència, els premis Nobel han esdevingut un referent per al món acadèmic, per a la col·lectivitat científica i, en general, per al món de la cultura. L'atorgament del premi Nobel és ara també un esdeveniment social i polític que interessa pel prestigi de les institucions i pels països representats pels guardonats. Però, sens dubte, l'interès i la curiositat que desvetlla en la societat la concessió dels premis Nobel es veuen reforçats en bona mesura per l'estímul dels mitjans de comunicació contemporanis pel fet de la competició, per la realitat inqüestionable que el desenvolupament científic i tecnològic ocupa cada vegada més l'atenció de les societats modernes i d'aquelles que ho volen ser.

Els premis de la Fundació Nobel foren atorgats per primera vegada l'any 1901 i des de llavors han aconseguit la consideració de fites molt estretament lligades al desenvolupament històric de la ciència, de la creació literària i probablement de la política del segle XX. Fou el 10 de desembre d'aquell any que s'atorgaren a Estocolm els primers premis de Física, de Química, de Medicina i de Literatura i a Cristiània (actualment Oslo) el de la Pau. El 1968, gràcies a una subvenció del Banc de Suècia, s'instituí i s'atorgà el d'Economia (de Ciències Econòmiques). El mateix any 1905, quan la unió política entre Suècia i Noruega va ser dissolta i aquesta darrera va esdevenir independent, s'adoptaren les mesures pertinents perquè el Comitè del Nobel de Storting (del Parlament noruec) concedís el Premi Nobel de la Pau. Els premis de Química, de Física i de Ciències Econòmiques són seleccionats per la Reial Acadèmia Sueca de Ciències, el de Literatura, per l'Acadèmia Sueca, i el de Medicina, per l'Institut Karolinska d'Estocolm. L'acte oficial de lliurament dels premis se celebrà a Estocolm, en la Reial Acadèmia de Música fins al 1925 i, després, habitualment s'ha celebrat en el Concert Hall. El Nobel de la Pau es lliurà fins al 1946 a l'Auditori de la Universitat d'Oslo, entre els coneguts frescos d'Edward Munch. A partir d'aquell any la cerimònia ha tingut lloc al Hall de l'Ajuntament d'Oslo.

L'any 2004, els premis Nobel han premiat personalitats especialment destacades, no solament per l'extensa contribució a la ciència o a la cultura, sinó també per la gran significació de les seves aportacions, tot i el context actual de gran progrés científic i innovació. Els conferenciants que en aquest cicle ens han acostat als premiats són, tots ells, també científics i acadèmics reconeguts, coneixedors de les personalitats guardonades i sobretot dels treballs que han motivat la concessió dels premis Nobel. El premi de Química fou per a Aaron Ciechanover, Abraham Hershko i Irwin Rose pels seus

estudis sobre el mecanisme de degradació de les proteïnes, que es reconeix ja com una via d'importància central en la biologia cel·lular. Del seu correcte funcionament en depèn la supervivència cel·lular, i les seves alteracions es relacionen amb malalties de caire degeneratiu de gran interès, com les malalties d'Alzheimer, de Parkinson i d'altres. La conferència impartida per Erwin Knecht descriu i pondera aquests importants descobriments.

El Nobel de Física (Gross, Politzer i Wilczek) fou per a l'elucidació del sorprenent comportament dels quarks, que en certes situacions apareixen com partícules lliures. El conferenciant, Santiago Peris, ens mostra que els investigadors guardonats foren els primers a saber que en lloc d'una contradicció, aquest comportament paradoxal és com dues cares d'una mateixa moneda.

La percepció olfactiva té l'origen en receptors que constitueixen la major família multigènica coneguda —uns mil gens en el cas dels rosegadors— i foren identificats per Axel i Buck l'any 1991, treballs pels quals aquests científics han estat premiats el 2004 amb el Nobel de Medicina. El 1999 Linda Buck va demostrar l'existència d'un sistema combinatori de reconeixement d'olors codificat mitjançant mapes d'activació en el bulb olfatori. S'ha avançat molt en la comprensió d'aquest sistema tan enigmàtic gràcies a aquests investigadors. La conferència d'Enrique Claro dona compte rigorosament i detalladament, però de manera assequible per als no especialistes, dels treballs d'aquests científics.

Amb referència al premi d'Economia d'aquest any, Francesc Xavier Mena ens mostra que els professors Finn E. Kydland i Edward C. Prescott han estat guardonats per les seves contribucions als àmbits del problema de la consistència temporal en el disseny de la política econòmica i per les seves aportacions relatives als factors determinants dels cicles

econòmics. Ens indica també que les seves investigacions han tingut una influència decisiva en les reformes institucionals dels bancs centrals, així com en la integració del desenvolupament tecnològic i la teoria del creixement en l'anàlisi dels cicles econòmics.

A diferència dels científics, els literats veuen la seva obra i es veuen ells mateixos amb la perspectiva d'un historiador de la cultura, la seva figura i la seva obra situades més enllà de l'ara o el demà immediat. Els escriptors es reconeixen principalment des del futur. No obstant això, la personalitat i la projecció social de Jelinek, la guardonada amb el premi de Literatura, la fan quelcom diferent i probablement menys previsible. M. Loreto Vilar Panella, que contribuï molt encertadament al cicle i a aquest volum, disserta sobre l'obra d'Elfriede Jelinek i apunta algunes dades biogràfiques, essencials per entendre la traumàtica desharmonia que aquesta escriptora desemmascara entre l'experiència de la feminitat en la societat austríaca actual i els estereotips culturals entorn de l'excelsa tradició musical i literària en llengua alemanya. Presenta la seva obra literària i fa un recull de les tenses relacions de l'autora amb la crítica i, molt especialment, amb el seu país. És indubtable que l'escriptora austríaca aporta a la literatura i al món una visió clarivident dels plecs i replecs de la naturalesa humana, però també que el seu és un missatge reformador i de militància sociopolítica.

FRANCESC GONZÀLEZ I SASTRE
Secretari científic